

Penava, Š. *Davor – humani centar svijeta. Progon Hrvata i Muslimana s banjalučkog područja 1995.* Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2003.

Domovinski rat nedvojbeno će kada za to, gledano iz perspektive metodologije historiografije, budu sazreli uvjeti za nastajanje historiografskih radova, biti područje na kojem će se pojaviti mnoštvo istraživačkih pitanja – time i tema, odnosno radova.¹

Jedna od nezaobilaznih tema svakako će biti i progoni stanovništva iz svojih domova, odnosno svi posljedici tih nasilnih migracija i emigracija, pa tako i ova tema: *Progon Hrvata i Muslimana s banjalučkog područja 1995.*

Znajući da ovakvih radova ne može biti prije svega bez primarnih izvora, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje iz Slavenskoga Broda Hrvatskoga instituta za povijest odlučila se u okviru svoje novopokrenute biblioteke »Hrvatski demokratski pokret i Domovinski rat« izdati ove dvije knjige, autor kojih je Šimun Penava.

Šimun Penava tada je kao djelatnik Hrvatsko informativnoga centra praktički već 1995. bio u mogućnosti prikupljati ovo gradivo, i upravo je to i bio temelj na kojem su nastale ove knjige.

U Predgovoru prve knjige autor ističe da ja zapravo protjerivanje katolika i svih onih koji nisu Srbi iz banjalučkoga kraja počelo još 1941., a »njihov progon od 1991. do 1995. bio je samo nastavak«. (str. 7). Potom je prva knjiga podijeljena u dva osnovna dijela.

U prvom su dijelu sljedeća poglavlja: 1. Nekoliko riječi o kretanju broja stanovništva Banja Luke i Banjalučke biskupije tijekom XIX. i XX. stoljeća, str. 9–15; 2. Kronologija ratnih događanja i protjerivanja 1991.-1995., str. 17–36; 3. Značajnija događanja i pritisci na Hrvate Banjalučke biskupije tijekom 1995. godine, str. 37–40; 4. Korespondencija između načelnika općina Davora i Srpeca 1995.-1996. godine, str. 41–130; 5. Tekstovi zahvalnosti Davorčanima za humanost (pisma, brzojavi, novinski članci, razgovori..., str. 131–176; 6.

---

¹ Nikako ne bi bilo dobro da se već sada, devet godina nakon završetka Domovinskoga rata, počnu pisati radovi o njemu s pretenzijom da budu historiografski, jer bi se time ponovila sva ona negativna iskustva hrvatske i jugoslavenske historiografije nakon II. svjetskoga rata (NOB-a) koja je za potrebe tada aktualne komunističke vlasti »požurila« s istraživanjima i objavom radova iz NOB-a ... Dapače, no imperativno se nameće još uvijek otvoreno pitanje prikupljanja, obrade i sređivanja povijesnih izvora iz Domovinskoga rata, pa i mogućnost objave onih izvora koje je moguće već sada objaviti sukladno važećim zakonima RH koji reguliraju tu problematiku (za ovu prigodu izdvajam: Zakon o arhivskom gradivu i arhivima – NN br. 105/1997, Zakon o zaštiti tajnosti podataka – NN 108/1996, kao i Preporuke Vijeća Europe: **Zaštita osobnih podataka i dostupnost informacija** a koje je na hrvatski preveo i objavio Hrvatski državni arhiv u Zagrebu 2002. godine). Moja osobna primjedba s tim u svezi odnosi se na pitanje problema komuniciranja Arhiva u RH i HIP-a (Hrvatskoga instituta za povijest), jer priznali ili ne – objektivno, HIP ponavlja negativno povijesno iskustvo svoga prethodnika IHRP-a (Institut za historiju radničkog pokreta) i sličnih Povijesnih instituta u RH (kao na primjer onoga u Slavenskom Brodu) stvarajući nekakav vlastiti Arhiv o Domovinskom ratu, a koji će opet jednog dana »završiti« u HDA-u i ostalim Državnim arhivima slično kao i dokumentacija o radničkom pokretu i NOB-u. S druge pak strane Arhivi se ponašaju dosta inertno glede prikupljanja arhivskoga gradiva o Domovinskom ratu (iznimke se znaju, barem se nadam, i njima dužno poštovanje) ... Svojedobno sam bio jedan od inicijatora (spominjem ovom prigodom i glavne inicijatore dr. sc. Mirka Valentića i dr. sc. Matu Artukovića) stvaranja jedinstvenoga projekta o Domovinskom ratu u kojem bi jednako sudjelovali HIP i arhivi, uz napomenu da je tadašnje Ministarstvo kulture bilo spremno osigurati po dva radna mjesta u svim arhivima u RH a zbog prikupljanja arhivskoga gradiva o Domovinskom ratu. Nažalost ta inicijativa tada nije zaživjela (otpora je bilo ponajprije u arhivskoj struci – ne bih o imenima), a posljedice će kad-tad »osjetiti« hrvatska arhivistika i historiografija, i ne samo one!

Pisani dokumenti i fotodokumentacija o progonu, str. 177–252. Nakon tih poglavlja slijede sažetci na hrvatskom i engleskom jeziku, str. 253–259, i Bibliografija, str. 260–262.

U drugom dijelu (str. 263–685) autor je dao Popis prognanih stanovnika s banjalučkog područja po datumima koji su čamcima preveženi u Davor u razdoblju od 14. VIII. 1995. do 31. XII. 1995., a prema popisu Granične policije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Ovaj popis dragocjen je povijesni izvor. U njemu su po danima doneseni svi relevantni podatci izbjeglih stanovnika s banjalučkoga područja sa sljedećim rubrikama: Prezime (ime oca) ime; Datum i mjesto rođenja; Prebivalište; Datum protjerivanja i Odredište (protjerivanja). **Po ovom je popisu po danima preko Save u Davor prevezeno:** 14. kolovoza 1448 prognanika; 15. kolovoza 1246 prognanika; 16. kolovoza 2050 prognanika; 17. kolovoza 1135 prognanika; 18. kolovoza 2255 prognanika; 19. kolovoza 2107 prognanika; 20. kolovoza 388 prognanika, 21. kolovoza 705 prognanika; 22. kolovoza 481 prognanik; 23. kolovoza 724 prognanika; 24. kolovoza 1173 prognanika; 28. kolovoza 969 prognanika; 29. kolovoza 477 prognanika; 30. kolovoza 647 prognanika; 31. kolovoza 225 prognanika; 4. rujna 1030 prognanika; 5. rujna 144 prognanika; 6. rujna 252 prognanika; 7. rujna 269 prognanika; 11. rujna 755. prognanika; 19. rujna 864 prognanika; 20. rujna 995 prognanika; 21. rujna 169 prognanika; 3. listopada 8 prognanika; 5. listopada 4 prognanika; 6. listopada 7 prognanika; 7. listopada 10 prognanika; 10. listopada 3 prognanika; 11. listopada 4 prognanika; 14. listopada 1 prognanik; 16. listopada 2 prognanika; 17. listopada 19 prognanika; 20. listopada 4 prognanika; 24. listopada 9 prognanika; 27. listopada 29 prognanika; 31. listopada 44 prognanika; 2. studenoga 28 prognanika; 9. studenoga 112 te 16. studenog 42 prognanika. **Riječju: u narečenom je razdoblju iz BiH preko Save u Davor prevezeno ukupno 20 836 prognanika.**

Uzimajući u obzir navedene kvantitativne pokazatelje koji svjedoče koliko su stvarni razmjeri ovoga prinudnog iseljavanja iz banjalučkoga područja, kao i spremnost Davora i Davorčana (osobito tadašnjega načelnika općine Davor g. Alojzija Jakirčevića; lađara koji su prevozili prognanike: Bogomira Marjanovića, Ivica Devića, Ivica Marjanovića, Mladena Marjanovića, Milana Simića i Željka Simića; koordinatorica za hranu i odjeću: Slavice Jakirčević i Suzane Stuburić i svih Davoraca koji su tih dana na bilo koji način sudjelovali u toj akciji) da se osigura prihvata svih prognanika, može se opravdati tvrdnja naziva ove knjige da je Davor tada doista bio humani centar svijeta.

Ova prva knjiga opremljena je i decentno odabranim fotografijama koje zorno svjedoče o ovim zbivanjima. Autor i izdavač odlučili su se izdati i drugu knjigu (426 stranica), a u njoj je zapravo dan Abecedni popis prognanika. To će olakšati put raznim istraživačima, pa i samim prognanicima da se lakše pronađu na popisu. Recenzenti ovih knjiga su dr. Mirko Valentić i dr. Zdravko Dizdar.

Ove knjige bit će nezaobilazne prilikom budućih istraživanja ove teme, a njihova objava može biti još jedan poticaj svim institucijama – osobito arhivima – za identificiranje na terenu novih dokumenta iz Domovinskoga rata, njihovu stručnu obradu i adekvatnu pohranu.

Ivan Medved